

Bezbednosni profil Grada Kruševca

- iz ugla građana i građanki -

Urednica
Biljana Stepanov

Autorka
Maja Bjeloš

Izdavači
Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
Misija OEBS-a u Srbiji, Španskih boraca 1, Beograd
Centar za podršku ženama
Trg srpskih dobrovoljaca 30, Kikinda

Dizajn
comma | communications design

Štampa
Grid studio, Beograd

Tiraž
200 primeraka

ISBN 978-86-6383-066-0

Ovo istraživanje je sprovedeno u okviru projekta Misije OEBS-a u Srbiji i Centra za podršku ženama pod nazivom „Jačanje bezbednosnih politika na lokalnom nivou“, a sve u okviru većeg projekta Misije OEBS-a u Srbiji pod nazivom „Konsolidovanje procesa demokratizacije u sektoru bezbednosti u Republici Srbiji“, koji finansijski podržava Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju.

Stavovi izneti u istraživanju ne odražavaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji i Švedske agencije za međunarodnu razvojnu saradnju.

Sadržaj

Uvod - o istraživanju	5
Metodologija istraživanja	7
Opšti podaci o Gradu Kruševcu	11
Stavovi građana i građanki o ličnoj bezbednosti i bezbednosti u zajednici	20
Podaci institucija o opštem stanju kriminaliteta	29
Zaključak	33
Preporuke	34
Izvori	35

Uvod - o istraživanju

Pred vama je izveštaj o stanju bezbednosti u Gradu Kruševcu namenjen svima koji su zainteresovani i nadležni za stvaranje uslova za bezbedan i ravnopravan, a samim tim i kvalitetniji život građanki i građana. Povod za istraživanje i pisanje ovog izveštaja je namera istraživačkog tima da se sagledavanjem i boljim razumevanjem lokalne bezbednosti iz perspektive žena i muškaraca proširi dosadašnje dominantno promišljanje o bezbednosti.

Istraživanje je sproveo Centar za podršku ženama, u saradnji sa stručnjakinjama iz Beogradskog centra za bezbednosnu politiku (BCBP) i Udruženja žena "Pešćanik". Osnovni cilj ovog istraživanja je pokušaj da se obezbedi alternativni izvor informacija o stanju bezbednosti na lokalnom nivou i time popuni praznina u raspoloživoj statistici i zvaničnoj dokumentaciji. Zatim, namera istraživačkog tima je da se kroz sprovođenje istraživanja o lokalnoj bezbednosti u odabranim gradovima u Srbiji podstakne javna debata o bezbednosti građana i zajednice i na taj način doprinese povećanju učešća građana i organizacija civilnog društva u procesu formulisanja javnih politika u oblasti bezbednosti. Pored toga, ovim izveštajem istraživački tim želi da ukaže na značaj saradnje između državnih organa, lokalne samouprave i građana, kao i povećanje poverenja građana u institucije radi poboljšanja kvaliteta života u lokalnoj zajednici. Konačno, lokalnoj samoupravi želimo da predložimo preporuke za unapređenje postojećeg stanja bezbednosti u zajednici.

Bezbednost se tradicionalno, u teoriji i u praksi, vezuje za suverenu državu kao glavni subjekat, ali i objekat bezbednosti, i za njen monopol nad legitimnom primenom fizičke i, iznad svega, vojne sile. Tradicionalno poimanje bezbednosti, dakle, podrazumeva da je država dužna da pruža bezbednost a da je referentni objekat koji se štiti neretko državna, odnosno nacionalna bezbednost koja u svom fokusu ima zaštitu nacionalnih interesa, poput teritorijalnog integriteta i suvereniteta države, između ostalih. Takvo shvatanje bezbednosti je usko i državocentrično i iz vida se gubi ljudska bezbednost i bezbednost u zajednici. Često se iz vida gubi da je svaka zajednica sastavljena od žena i muškaraca, devojčica i dečaka, koji različito doživljavaju pretnje po svoju bezbednost i imaju različit osećaj lične (ne)sigurnosti. Razlozi zbog kojih se žene i muškarci osećaju nesigurno u sredini u kojoj žive često nisu isti. Izazovi, rizici i pretnje po sigurnost građana poput nasilja, trgovine ljudima, razbojništva, saobraćajnih

nesreća, elementarnih nepogoda itd, proizvode različite posledice po žene i muškarce. Važno je da se te razlike prepoznaju i uvažavaju prilikom osmišljavanja politika i mera za prevenciju i uvećanje bezbednosti u zajednici, kao i da u obzir bude uzeto i to, da li su pojedine društvene grupe više izložene nekim pretnjama (i kojim), te šta je uzrok njihove nebezbednosti.

Prema tome, ovim istraživanjem, u čijem fokusu su žene i muškarci, želi se ispitati njihova lična bezbednost, kao i bezbednost i kvalitet njihovog života u lokalnoj zajednici. Ovakav pristup istraživanju ljudske bezbednosti obavezuje nas da sagledamo i istraživanjem obuhvatimo različite dimenzije bezbednosti, poput ekonomske bezbednosti, zdravstvene bezbednosti, bezbednosti životne sredine, kao i lične i političke bezbednosti. Smatra se da je tek unapređenjem ovako formulisane ljudske bezbednosti, moguće postići globalne ciljeve čovečanstva - mir i razvoj društva.

Struktura izveštaja

Izveštaj je podeljen u nekoliko celina. Nakon uvodnih napomena u kojima su obrazloženi razlozi za pokretanje istraživanja i predloženi istraživački ciljevi, sledi detaljan opis metodologije istraživanja. Potom su predstavljeni opšti podaci o gradu Kruševcu, poput geografskih odrednica, demografskih podataka i strateških prioriteta, koji nam omogućavaju da dobijemo sliku zajednice čije stanje bezbednosti je analizirano. Glavni deo u izveštaju obuhvata ključne rezultate istraživanja o stavovima građana i građanki o ličnoj sigurnosti i stanju bezbednosti u Kruševcu. Četvrto poglavlje potom obuhvata odgovore državnih organa i zvanične podatke o strukturi krivičnih dela i žrtava na teritoriji grada, koji omogućavaju da se uporede opažanja građana sa zvaničnom statistikom stanja bezbednosti u Kruševcu. Važan alternativni izvor informacija predstavljaju izveštaji organizacija civilnog društva i medijski sadržaji koji su takođe uključeni u izveštaj. Konačno, izveštaj obuhvata preporuke koje će biti upućene lokalnoj samoupravi na razmatranje i stavljene na uvid javnosti.

Istraživačko pitanje i metoda

Glavno istraživačko pitanje glasi: Kako žene i muškarci u Kruševcu opažaju ličnu bezbednost i bezbednost u zajednici? U traženju odgovora na ovo istraživačko pitanje, istraživački tim se opredelio za kvalitativan pristup zasnovan na organizovanoj grupnoj diskusiji. Prikupljanje podataka u kvalitativnom istraživanju obuhvatalo je: (1) sprovođenje dve fokus grupe sa ženama i muškarcima; (2) prikupljanje podataka iz upitnika o lokalnoj bezbednosti i (3) istraživanje primarnih i sekundarnih izvora. Podaci na kojima se zasniva istraživanje dobijeni su tokom razgovora sa ženama i muškarcima iz Kruševca obavljenih krajem avgusta 2017. godine. Za potrebe istraživanja organizovane su dve odvojene fokus grupe sa ženama i sa muškarcima u kojima je učestvovalo ukupno osam žena i sedam muškaraca iz Kruševca. Organizovanje posebne fokus grupe sa ženama bilo je važno zbog toga što žene obično ne učestvuju u javnim debatama o bezbednosti i smatramo da je trebalo omogućiti poseban prostor i priliku da izraze stav o lokalnim problemima. Druga prednost odvojene grupe diskusije, umesto mešovite grupe, ogleda se u mogućnosti da se stavovi žena i muškaraca uporede te da se utvrdi da li se njihova mišljenja na istraživačka pitanja bitno razlikuju, odnosno u čemu se podudaraju.

Prilikom organizovanja fokus grupa, istraživački tim je vodio računa da struktura uzorka učesnika i učesnica u najvećoj mogućoj meri odražava starosnu, etničku, obrazovnu, socijalnu strukturu stanovništva Grada Kruševca. Budući da je broj učesnika fokus grupe ograničen na maksimalno osam učesnika zbog diskusije, nije bilo moguće uključiti sve kategorije građana, poput osoba sa invaliditetom, što treba uzeti u obzir pri donošenju zaključaka o bezbednosnim potrebama građana i lokalne zajednice.

Tim je sproveo identično ispitivanje stavova građana i građanki o ličnoj i bezbednosti u zajednici na teritoriji grada Kruševca, Zrenjanina i Užica. Odabir gradova u kojima je realizovano istraživanje je bio slučajan, ali je u obzir uzeta geografska rasprostranjenost. Uprkos istom pristupu istraživanju, rezultati istraživanja se značajno razli-

kuju a to je pre svega zavisilo od različite bezbednosne dinamike u zajednicama. To je ujedno uticalo i na strukturu izveštaja.

Upitnik na osnovu kojeg je vođena diskusija izrađen je po uzoru na holandski upitnik o lokalnoj bezbednosti¹, koji je upotpunjen pitanjima koji proizlaze iz lokalnog konteksta. Na osnovu upitnika koji je prilagođen lokalnom kontekstu učesnici su diskutovali o: njihovom ličnom osećanju bezbednosti, bezbednosnim izazovima, rizicima i pretnjama, odnosno o opštem stanju kriminaliteta, bezbednosti višestruko marginalizovanih grupa, poverenju u institucije, kao i o merama za unapređenje bezbednosti na lokalnu.

Istraživački tim koji je realizovao ovo istraživanje takođe je koristio i metod anketa malog obima, radi dodatnih ispitivanja nekih aspekata bezbednosti. Ovo se prvenstveno odnosi na pitanja o zastupljenosti žena u procesima odlučivanja o miru i bezbednosti, kao i stavovima o posedovanju oružja i krivičnom gonjenju učinilaca ratnih zločina iz jugoslovenskih ratova. Anketa obuhvata i pitanja o proceni kvaliteta života u lokalnoj zajednici, bezbednosti u javnom prostoru, utisku i ličnim iskustvima o rasprostranjenosti fizičkog i socijalnog nasilja, poverenju u lokalne institucije.

Rezultati fokus grupa dopunjeni su analizom podataka dobijenih od državnih organa, zatim analizom javno dostupnih političkih i pravnih dokumenata, zvaničnih statističkih podataka, izveštaja lokalnih organizacija civilnog društva, kao i novinskih članaka i drugih medijskih sadržaja.

Radi boljeg sagledavanja stanje lokalne bezbednosti u Kruševcu važan izvor saznanja za istraživački tim predstavljali su zvanični podaci državnih institucija. Istraživači su izradili upitnik koji je putem zahteva za pristup informacijama od javnog značaja upućen policiji, tužilaštvu i sudovima u Kruševcu početkom avgusta 2017. Viši sud i Više javno tužilaštvo u Kruševcu su učinili dostupnim podatke o kriminalitetu, odnosno krivičnim delima koja su najčešće bila predmet krivičnog gonjenja tokom 2016. i 2017. godine, dok Policijska Uprava Kruševac nije odgovorila na zahtev u zakonskom roku. Korišćeni su takođe podaci Republičkog zavoda za statistiku o krivičnom gonjenju lica na području sudova i tužilaštava u Kruševcu tokom 2015, uključujući tu i podatke o izrečenim krivičnim sankcijama.

Metodološka ograničenja

Rezultati ovog istraživanja imaju metodološka ograničenja na koje je važno ukazati. Najveća ograničenja metode primenjene u ovom istraživanju su: raspoloživo vreme za rad na terenu i organizovanje ukupno dve fokus grupe, kao i nevoljnost određenih aktera koji su važni za ovu temu da pristanu na intervju.

1 Model holandskog upitnika videti u publikaciji: Aurelija Đan i Saša Đorđević Mapa puta do veće bezbednosti u lokalnoj zajednici. Stalna konferencija gradova i opština. Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2016.

Svi podaci za ovo istraživanje prikupljeni su u periodu od avgusta do novembra 2017. godine, dok je istraživanje na terenu obavljeno 29. avgusta. Opređenje za kvalitativnu istraživačku metodu podrazumeva da je uzorak obuhvaćen istraživanjem mnogo manji nego prilikom primene kvantitativne metode – ankete velikog obima. Istraživanje nije sprovedeno na reprezentativnom uzorku građana iz razloga što bi to zahtevalo značajnija finansijska sredstva i ljudske resurse od onih koja su istraživačkom timu bila na raspolaganju. Uprkos ograničenju, smatramo da prikupljeni podaci i stavovi mogu biti dobra polazna osnova za dalja istraživanja i otvaranje debate između građana i predstavnika državnih organa i lokalnih institucija o lokalnoj bezbednosti. Smatramo da bi debata mogla da doprinese povećanju poverenja građana u institucije i povećanju kvaliteta života u lokalnoj zajednici. Koliko je ova debata neophodna, pokazuje i to što je istraživački tim pokušao da stupi u kontakt sa lokalnim institucijama koje su nadležne za pojedine aspekte lokalne bezbednosti, a čiju važnu ulogu u izgradnji bezbednije zajednice prepoznaju i građani – policijskom upravom Grada Kruševca, članovima gradskog veća, lokalnim ombudsmanom. Međutim, uprkos želji da u istraživanje uključimo i mišljenja, stavove i podatke pomenutih institucija, naš poziv za razgovor je ostao bez odgovora. Policijska uprava Grada Kruševca nije odgovorila na zahtev za pristup informacijama o krivičnim i pretkrivičnim postupcima koji su bili predmet rada policije tokom 2016. i 2017. godine, o najčešćim evidentiranim žrtvama u krivičnim postupcima, kao i o zastupljenosti žena u radu policijske uprave. Metodološka ograničenja su, koliko je to bilo moguće, prevladana prikupljanjem informacija i podatka iz javno dostupnih evidencija.

Ljudska bezbednost i bezbednost zajednice

Osnovno polazište ovog istraživanja čine dva koncepta, koncept ljudske bezbednosti i bezbednost zajednice. Pošto se ova dva pojma često pominju, važno je da ih definišemo i razgraničimo.

Ujedinjene nacije od sredine devedesetih godina prošlog veka intenzivno razvijaju definiciju, pristupe i izveštavanje o ljudskoj bezbednosti. Koncept ljudske bezbednosti podrazumeva da su državni organi dužni da obezbede stalnu zaštitu i deluju preventivno u skladu sa potrebama građana i osiguraju slobodu od straha, oskudice i obezbede mogućnost za dostojanstven život. Ljudska bezbednost se, dakle, odlikuje usmerenošću ka građanima i njihovim bezbednosnim potrebama i problemima u specifičnoj lokalnoj zajednici i daje velike mogućnosti za sagledavanje bezbednosne dinamike u lokalnim zajednicama i „spuštanje bezbednosti na lokalni nivo”, na korak bliže građanima (Šapić i Stojanović 2017: 2). Takođe, omogućava uključivanje ličnih percepcija i stavova građana o bezbednosnim problemima, akterima bezbednosti i njihovom funkcionisanju kao bitnih odrednica lokalnog bezbednosnog konteksta (Isto). Ovaj koncept uspostavlja vezu između bezbednosti i stepena poštovanja ljudskih prava i sloboda, ali i podrazumeva da pojedinac i/ili grupa mogu nesmetano da rade na ostvarivanju svojih potencijala i da žive dostojan život u lokalnoj zajednici (Šapić i Stojanović 2017: 2). Ljudska bezbednost u najširem smislu obuhvata: (1) ekonomsku bezbednost; (2) bezbednost hrane; (3) zdravstvenu bezbednost; (4) ekološku bezbednost; (5) političku i ličnu bezbednost; (6) bezbednost zajednice. Bezbednost zajednice je, dakle, je-

dan od sastavnih elemenata koncepta ljudske bezbednosti i podrazumeva proces u kome se ključne institucije u jednoj zajednici (u gradu, opštini, ili mesnoj zajednici) udružuju, da bi radile u partnerstvu, radi postizanja bezbednije sredine za sve građane (Đorđević i Odanović, 2014: 11). Prema tome, ljudska bezbednost ne isključuje ulogu države i lokalne samouprave, već država nastavlja preko svojih institucija na lokalnom nivou, poput policije, sudova, tužilaštva, inspekcije, domova zdravlja, centara za socijalni rad, obrazovnih i drugih institucija da obezbeđuje sigurnost građanima.

Ekonomska bezbednost podrazumeva da je svakom pojedincu omogućeno da ostvari prihod svojim radom. Obuhvata stanje u oblasti zapošljavanja, nejednakosti prihoda, socijalnog osiguranja, beskućništva i sl.

Zdravstvena bezbednost podrazumeva da svaki pojedinac ima pristup zdravstvenim službama i zaštitu od bolesti.

Bezbednost životne sredine obuhvata zaštitu od kratkoročnih i dugoročnih razaranja prirode, uništenja lokalnih i globalnih ekosistema, nestašice pijaće vode, poplava i drugih prirodnih nepogoda, kao i od neracionalnog krčenja šuma, zagađenja vode, vazduha i zemljišta.

Lična bezbednost podrazumeva da svaki pojedinac treba da bude zaštićen od fizičkog nasilja koje mogu da vrše različiti akteri –od državnih institucija do porodice. Obuhvata i bezbednost na radu i bezbednost u saobraćaju.

Politička bezbednost podrazumeva da svaki pojedinac treba da živi u društvu u kome će biti poštovana ljudska prava i bez opasnosti od primene represivnih mera².

2 A. Đan, S. Đorđević Mapa puta do veće bezbednosti u lokalnoj zajednici. Stalna konferencija gradova i opština. Beogradski centar za bezbednosnu politiku.

Opšti podaci o Gradu Kruševcu

Grad Kruševac se nalazi u centralnom delu Srbije i prostire se na površini od 854 km². Kruševačka kotlina koja obuhvata kompozitnu dolinu Zapadne Morave prostire se između Levča i Temnića na severu, Župe, Kopaonika i Jastrepca na jugu, kraljevačke kotline i ibarske doline na zapadu. Teritoriju grada pokriva pretežno brdsko područje s manjim nizijskim prostorom u dolinama reka (nadmorska visina 173 - 1.492 metara). Ima 101 naseljeno mesto, 54 mesne zajednice (13 gradskih i 41 seoska) i sedište je Rasinskog okruga koga čine još i opštine: Varvarin, Aleksandrovac, Brus, Trstenik i Čičevac. Najveći broj stanovnika grada Kruševca živi u seoskom i prigradskom području (54%), dok ostali deo stanovništva živi u gradskom području (46%).

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, na teritoriji grada Kruševca ima 128.752 stanovnika od čega 62.802 muškog (48,78%) i 65.950 (51,22%) ženskog pola.

Uzrast	POL	GODINA		
		1991.	2002.	2011.
0-9	M	8349	6403	6130
	Ž	7977	6159	5798
10-14	M	4958	3690	3329
	Ž	4730	3557	3149
15-29	M	13027	13556	11556
	Ž	13182	13334	10967
30-59	M	29985	26687	26995
	Ž	30243	27629	27707
60+	M	10784	13093	14792
	Ž	14006	16569	18329

nepoznato	M	419	328	-
	Ž	453	363	-
UKUPNO		138111	131368	128752

▮ *Tabela 1. Struktura stanovništva prema polu i starosti sa komparativnim pregledom stanovništva po popisu iz ranijih godina*

U poređenju sa prethodnim popisima stanovništva, grad ima 2616 stanovnika manje u odnosu na 2002. godinu, a 9359 stanovnika manje u odnosu na 1991. godinu, što je rezultat negativne stope prirodnog priraštaja koji je postao opšta pojava u Republici Srbiji. Drugi karakterističan trend koji se uočava je porast starog stanovništva na teritoriji grada Kruševca (preko 60 godina) i sve veći procenat udela u ukupnom stanovništvu i to: od 17,95% (1991), 22,58% (2002) do 25,72% (2011). Po popisu iz 2011. godine, udeo starog stanovništva u ukupnom broju stanovnika na teritoriji grada Kruševca je nešto viši u odnosu na nacionalni prosek. Pored primetnog pada nataliteta i procesa starenja stanovništva, povećana je migracija seoskog stanovništva u gradsko područje.

Obrazovna struktura stanovništva

Najveći broj stanovnika na teritoriji grada Kruševca ima srednju stručnu spremu (47%), zatim više i visoko obrazovanje (15%). Približno isti procenat građana ima nepotpuno osnovno obrazovanje (12%) a svega 3% stanovnika je bez školske sprema od čega najveći udeo čine žene.

Etnička struktura stanovništva

Od ukupnog broja stanovnika, 122.529 lica su srpske nacionalnosti od čega 59.825 (48,82%) muškog i 62.704 (51,18%) ženskog pola. Najbrojnija nacionalna manjina su Romi kojih ima 2.461 (po procenama civilnog sektora broj lica romske nacionalnosti na teritoriji grada je 3.000 - 3.500), a potom Crnogorci - 282, Makedonci - 200, Hrvati - 107, dok je brojnost ostalih manjina neznatna.

Ekonomija

Ekonomska situacija u Kruševcu i krah kruševačke privrede odraz je sveukupne političke, društvene i ekonomske tranzicije u Srbiji nakon 2000. godine. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku predstavljenim u istraživačkom tekstu “Tranzicija “ukinula” blizu 20.000 radnih mesta”³ u Kruševcu je 1994. godine u pravnim licima i kod preduzetnika radilo 38.420 ljudi, dok ih je 2014. godine bilo 23.860 (Portal KrusevacGrad, 1. oktobar 2016). Tokom procesa prestrukturiranja javnih preduzeća uz socijalne programe otišlo je više od dve hiljade radnika, dok je krajem 2013. godine četiri fabrike, tadašnja “restrukturaša”, na isti način napustilo skoro 700 ljudi (Isto). Ta preduzeća su tada praktično ostala bez radnika, čekajući stečaj u koji su i formalno ušli 2015. godine. Usled toga, gubitnici tranzicije, odnosno ranjive društvene grupe, postali su pre svega radnici koji su radili u velikim društvenim preduzećima.

godina	ukupno	zaposleni u pravnim licima	preduzetnici i zaposleni kod njih
2015.	27.701	21.467	5.735
2014.	23.862	18.370	5.492
2013.	24.428	19.006	5.422
2012.	24.405	19.597	4.808
2011.	24.665	20.154	4.511
2010.	25.356	21.020	4.336
2009.	26.418	22.133	4.285
2008.	28.374	23.406	4.968
2007.	29.209	24.241	4.968
2006.	30.725	25.199	5.526
2000.	36.289	32.754	3.535
1994.	38.420	36.140	2.280

3 Tekst je nastao u okviru projekta “U vašem Fokusu” koji su realizovali Nezavisno udruženje novinara Srnije, Poslovno udruženje Lokal pres i Toplički centar za demokratiju i ljudska prava. <http://krusevacgrad.rs/tranzicija-ukinula-blizu-20-000-radnih-mesta/>

Strateški prioriteti Grada Kruševca

Na nivou Grada usvojeno je osam strateških dokumenta⁴ i to: Strategija razvoja socijalne politike 2015-2020, Strategija za unapređenje položaja Roma 2009-2015, Lokalni plan akcije za decu, Strategija lokalnog održivog razvoja 2010, Lokalni plan upravljanja otpadom 2010, Lokalni antikorupcijski plan grada Kruševca 2017-2021, Lokalni akcioni plan za unapređenje položaja izbeglih, interno raseljenih lica, povratnika 2017-2020. Na osnovu letimičnog uvida u oblasti kojima se strategije bave, može se zaključiti da lokalna samouprava ima poseban interes da unapređuje položaj određenih društvenih grupa, kao i to da su socijalna politika, održivi razvoj, borba protiv korupcije i ekologija od važnosti za Grad Kruševac. Na isti način, može se zaključiti da bezbednost nije u fokusu lokalne samouprave budući da strategija ili lokalni akcioni plan u ovoj oblasti nije usvojena. Međutim, analiza strateških dokumenata pomaže da se bolje sagledaju određeni problemi s kojima se lokalna samouprava suočava, kao i da se ostvari uvid u to da li je bezbednost obuhvaćena pojedinim strategijama na izričit ili posredan način. Pošto je težište ovog izveštaja na bezbednosti, biće pomenuti samo oni delovi strategija koji se odnose na javnu bezbednost ili bezbednost pojedinih društvenih grupa.

Strategija održivog razvoja jedina obuhvata mali deo posvećen javnoj bezbednosti. Podaci koji su analizirani i izneti u ovom delu se odnose na period 2005-2009. godine budući da je Strategija usvojena 2010. godine. Iako podaci iz tog perioda ne oslikavaju sadašnju sliku stvarnosti, smatramo ih relevantnim i biće pomenuti u ovom izveštaju, pošto nam mogu pružiti predstavu o tome da li se i koliko bezbednosna dinamika i struktura kriminaliteta u Kruševcu izmenila u odnosu na ondašnji period.

Statistički pokazatelji kriminala, u Rasinskom okrugu, kao i na teritoriji grada Kruševca ukazuju na porast evidentiranih krivičnih dela od 2005. do 2008. godine (videti tabelu). Na osnovu podataka prikazanih u tekstu Strategije, zapaža se povećanje broja krivičnih dela iz oblasti opšteg kriminaliteta, a smanjenje broja krivičnih dela iz oblasti privrednog kriminala. Godinu 2009. karakteriše smanjenje ukupnog obima kriminaliteta kao i smanjenje broja krivičnih dela iz oblasti opšteg i privrednog kriminala (Strategija održivog razvoja 2010: 102-104). Na teritoriji grada u tom periodu beleži se porast broja maloletnih lica kao izvršilaca krivičnih dela, najčešće krađe i teške krađe. Strategija osim tabelarnog prikaza ne nudi objašnjenje za povećanje krivičnog dela nasilje u porodici.

⁴ http://www.krusevac.rs/sr_cir/lokalna-samouprava/vazeci-gradski-propisi/usvojene-strategije.html

	Ukupan broj prijavljenih lica	Broj prijavljenih lica za opšti kriminal	Broj prijavljenih lica za privredni kriminal	Broj prijavljenih maloletnika
2005	568	459	119	56
2006	566	487	82	52
2007	617	561	60	65
2008	742	659	78	66
2009	713	625	97	50
Ukupno	3206	2791	436	289

↖ *Tabela 3. Tabelarni prikaz broja prijavljenih lica iz oblasti kriminaliteta na teritoriji grada Kruševca*

	Ukupan broj krivičnih dela u PU u Kruševcu	Ukupan broj krivičnih dela u gradu Kruševcu
2005	51	13
2006	47	12
2007	72	23
2008	81	19
2009	94	26
Ukupno	345	93

↖ *Tabela 4. Nasilje u porodici*

Osim javno dostupnih strategija, na sajtu Grada Kruševca (www.krusevac.rs) nisu dostupni izveštaji o primeni istih na osnovu kojih bi se moglo zaključiti da li su položaj i bezbednost određenih grupa poboljšani, kao i da li je stanje bezbednosti u periodu 2010-2017. godine unapređeno.

Grad Kruševac nema Strategiju bezbednosti saobraćaja, ali je ove godine gradska uprava izradila sveobuhvatan Nacrt plana održive urbane mobilnosti 2017-2030⁵, dokument kojim se stvara se osnova za unapređenje postojećeg stanja u saobraćaju i poboljšanje uslova života u gradu. Kroz njegovu izradu, posmatrani su različiti aspekti svih vidova saobraćaja i izvori nebezbednosti za građane.

5 https://www.ekapija.com/dokumenti/poum_krusevac_220917.pdf

Lokacije saobraćajnih nezgoda 2015. Godine na teritoriji grada Kruševca
(Izvor: MUP RS, PU u Kruševcu)

Pregled saobraćajnih nezgoda i posledica po mestu nastajanja za period od 01.01. do 31.12. za PU Kruševac (Izvor: MUP RS, PU u Kruševcu)

Kruševac		mesto	
2015	2014	godina	
343	357	broj nezgoda ukupno	
149	165	ukupno	
0	1	poginuli	ulica
108	113	povređeni	
69	71	ukupno	
0	0	poginuli	raskrsnica
58	55	povređeni	
25	69	ukupno	
2	1	poginuli	državni put kroz naseljeno mesto
31	48	povređeni	
4	1	ukupno	
0	0	poginuli	raskrsnica
1	0	povređeni	
96	51	ukupno	
7	5	poginuli	na putu
108	68	povređeni	

U oblasti rodne ravnopravnosti Skupština Grada Kruševca je usvojila 25. marta 2014. godine⁶ Evropsku povelju o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou⁷. Povelja sadrži odredbe kojima se države potpisnice pozivaju da preduzmu određene mere u oblasti bezbednosti na lokalnom nivou (čl. 21–23). Povelja navodi da se „žene i muškarci, delom zbog različitih obaveza ili životnog stila, često suočavaju sa različitim problemima u pogledu sigurnosti i bezbednosti, koji se moraju rešavati“ (čl. 21, stav 2). Potpisnice Povelje se zato obavezuju da će „analizirati statističke podatke o incidentima koji utiču na bezbednost ili sigurnost žena i muškaraca iz rodne perspektive i ukoliko je prikladno, izmeri stepen i prirodu straha ili prekršaja ili drugih izvora nesigurnosti“, kao i da će „razviti i sprovesti strategije, planove i aktivnosti radi poboljšanja stanja ili uređenja lokalne sredine (na primer, saobraćajne raskrsnice, parkirišta, ulična rasveta), ili upravljačkih i srodnih službi, u cilju poboljšanja praktične bezbednosti i sigurnosti žena i muškaraca, kao i da teži da smanji njihov doživljaj nedovoljne sigurnosti i bezbednosti”.

⁶ <http://www.rtk.rs/?p=56353>

⁷ Evropska povelja, <http://ravnopravnost.org.rs/wp-content/uploads/2017/03/Evropska-povelja-o-rodnoj-ravnopravnosti-na-lokalnom-nivou.pdf>

U dokumentu se, takođe, navodi da rodno zasnovano nasilje predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava, te se potpisnica obavezuje na to da usvoji i podrži strategije i akcije protiv rodno zasnovanog nasilja, uključujući u to i: pružanje podrške žrtvama, informisanje javnosti, obučavanje zaposlenih u nadležnim institucijama, saradnju relevantnih službi i policije itd. Trgovina ljudima je posebno označena kao bezbednosni problem koji više ugrožava žene i devojke. Zarad rešavanja tog problema potpisnice treba da sprovedu različite mere i aktivnosti (sprovođenje kampanja za podizanje nivoa svesti građana, pružanje pomoći žrtvama, poput lečenja, sigurnog smeštaja, prevodilačkih usluga i sl.). Gradovi i opštine koji potpišu Povelju javno se obavezuju na to da će slediti principe rodne ravnopravnosti i sprovesti odredbe Povelje.

Iako ne postoji strategija ili lokalni akcioni plan iz oblasti bezbednosti, postojeći strateški okvir i Evropska povelja o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou daju osnov gradu Kruševcu da aktivno preduzima mere i aktivnosti kojima se unapređuje bezbednost i sigurnost žena i muškaraca.

Nacionalni prioriteti

Utemeljenje za sagledavanje bezbednosti u zajednici iz perspektive žena i muškaraca se može pronaći u nacionalnom iz oblasti bezbednosti i rodne ravnopravnosti. Nezanemarujući važnost drugih strategija, poput Strategije, nacionalne bezbednosti, Strategije policije u zajednici i dr, ovde ćemo pre svega istaći strateški plan u oblasti žene, mir i bezbednost.

Nacionalni akcioni plan za sprovođenje Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti UN u Srbiji (NAP), usvojen u maju 2017. godine⁸, naglašava potrebu za sagledavanjem različitih percepcija muškaraca i žena u donošenju lokalnih odluka o bezbednosti. Rezolucija 1325, poznatija kao Rezolucija Žene, mir i bezbednost, usvojena je u oktobru 2000. godine i obavezuje zemlje članice Ujedinjenih nacija da omoguće veće učesće žena u institucijama za sprečavanje, upravljanje i rešavanje sukoba. Sem nove uloge u odlučivanju, Rezolucija napominje i potrebu za doslednom zaštitom žena tokom i nakon sukoba – kažnjavanjem izvršilaca ratnih zločina, posebno seksualnog nasilja u ratu; uvažavanjem potreba žena prilikom repatrijacije i rehabilitacije. Kao izuzetno važnu Rezolucija prepoznaje ulogu žena u izgradnji mira – posebno žena u lokalnim zajednicama. Tako je zemljama članicama UN preporučeno da istraže uticaj postojećih ili nedavnih sukoba na položaj žena i devojaka i da to učine u konsultaciji sa lokalnim i međunarodnim ženskim organizacijama.

Upravo vodeći se sadržajem Rezolucije 1325, a posebno imajući u vidu iskustvo oružanih sukoba u regionu u nedavnoj prošlosti, NAP je u svoje aktivnosti uvrstio i lokalne aktivnosti koje bi trebalo da doprinesu dostizanju ciljeva Rezolucije. Neke od predviđenih aktivnosti su sprovođenje lokalnih istraživanja o bezbednosti žena, uvažava-

8 Zaključak Vlade Srbije, http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/akcioni_planovi/2017/Zakljucak%20Vlade%20o%20usvajanju%20NAP%20za%20primenu%20R_1325%20SB%20UN%20u%20R_Srbiji.pdf

nje ovih istraživanja pri izradi lokalnih politika, uključivanje potreba žena u strateške odluke policije, razvoj individualnih postkonfliktnih planova oporavka, kao i podršku lokalnim inicijativama za nenasilno rešavanje sukoba. Istraživački tim se nada da će, u skladu sa ciljevima NAP-a, rezultati ovog istraživanja poslužiti kao smernica za kreiranje i sprovođenje lokalnih politika i planova za poboljšanje bezbednosti građana i građanki. Ovo posebno imajući u vidu da je konkretne planove za sprovođenje aktivnosti NAP-a na lokalnom nivou potrebno utvrditi nakon uvida u potrebe lokalnih zajednica u kojima će se aktivnosti sprovoditi.

Mehanizmi za stvaranje bezbednog okruženja

Ključni akteri za stvaranje bezbednog okruženja u Kruševcu su, pre svega, državni organi, poput policije, sudova, tužilaštva, inspekcije i drugih organa koji su teritorijalno raspoređeni na području grada. Pored toga, grad Kruševac ima uspostavljene druge mehanizme kojima bi mogao da utiče na stanje lokalne bezbednosti. Pravni okvir u Srbiji daje lokalnim samoupravama veliku mogućnost da na osnovu pojedinih zakona, zatim statuta i odluka, kao i u okviru budžeta lokalne samouprave uspostave različite mehanizme – odbore, savete, komisije, štabove, opštinske službe i resore – koji se bave pojedinim aspektima bezbednosti. Članovi Gradskog veća su resorno zaduženi za oblasti koje su izuzetno važne za stanje lokalne bezbednosti – zaštitu životne sredine, vanredne situacije, rad komunalne policije, inspeksijsko nadzorne poslove, zdravstvo, porodicu, socijalnu politiku, saobraćaj. Na teritoriji grada formiran je Savet za bezbednost grada Kruševca, Savet za bezbednost saobraćaja, Gradski štab za vandredne situacije i druga tela.

Prema poslednjem sprovedenom istraživanju lokalni saveti za bezbednost postoje u 76 opština i gradova u Srbiji (Đorđević i Odanović, 2014). U odnosu na pojedine gradove koji imaju decenijsko iskustvo u funkcionisanju lokalnih saveta za bezbednost⁹, Grad Kruševac je osnovao Savet za bezbednost tek nedavno. Odluka o osnivanju Saveta za bezbednost doneta je na osnovu člana 32 Zakona o lokalnoj samoupravi i člana 19 Statuta Grada Kruševca na sednici Skupštine Grada Kruševca održanoj 27. decembra 2016 („Službeni list grada Kruševca“ br. 15/2016⁶). Zadatak Saveta je da u skladu sa zakonom razmatra i proučava pitanja vezana za bezbednost na teritoriji grada, priprema i predlaže preduzimanje mera za poboljšanje zaštite i sigurnosti građana, vrši analizu i utvrđivanje uzroka koji utiču na bezbednost građana, radi na izradi i implementaciji projekata prevencije kojima se deluje na pojedine bezbednosne probleme u gradu (član 2). Savet, u cilju realizacije svojih zadataka može obrazovati timove za pojedina pitanja i pojedine oblasti bezbednosti u gradu sastavljene od članova Saveta i građana koji imaju iskustva na unapređenju bezbednosti, koji su aktivno učestvovali u realizaciji projekata ili obavljali aktivnosti koje su usmerene na stva-

⁹ Kragujevac je jedan od sedam gradova u kome je kao pilot projekat bezbednih zajednica, pod pokroviteljstvom OEBS – a, a uz podršku Stalne konferencije gradova i opština, 2004. godine osnovan Savet za bezbednost. Lokalni saveti za bezbednost su forumi na kojima se susreću i saraduju lokalna samouprava i policija radi stvaranja okruženja u kome će se građani osećati sigurno i bezbedno.

ranje uslova za bezbednost građana, i koji imaju potrebna znanja iz oblasti bezbednosti (član 6). Rad Saveta je javan i ovo telo obaveštava Skupštinu grada, javnost i druga pravna i fizička lica na teritoriji grada o svojim inicijativama, stavovima, predlozima i preporukama. Savet ima 16 članova koji se biraju iz redova predstavnika lokalne samouprave, policijskih i pravosudnih organa, zdravstvenih, socijalnih i obrazovnih ustanova, Vojske Srbije - Garnizona Kruševac, zajednice nacionalnih manjina i verskih zajednica (član 3). Osim odluke o osnivanju, nije bilo moguće pronaći izveštaje ovog tela i ostvariti uvid u rezultate njegovog rada.

Nasuprot novoosnovanom Savetu za bezbednost grada Kruševca, Savet za bezbednost saobraćaja grada Kruševca¹⁰ postoji od 2010. godine a obrazovan je na osnovu Zakonu o bezbednosti saobraćaja na putevima (član 8) radi usklađivanja poslova bezbednosti saobraćaja na putevima koji su iz delokruga jedinice lokalne samouprave („Službeni list grada Kruševca“ br. 1/2010 i 11/2016). Savet za bezbednost saobraćaja periodično sprovodi aktivnosti koje doprinose unapređenju bezbednosti građana u saobraćaju a uvid u aktivnosti ovog tela mogu se ostvariti putem zvanične internet stranice i društvene Fejsbuk mreže.

Još jedno telo koje je važno pomenuti predstavlja Gradski štab za vandredne situacije obrazovan 2012. godine (Rešenje o obrazovanju gradskog štaba za vandredne situacije, „Sl. list grada Kruševca“, br. 8/2012). Štab se na osnovu planova zaštite i spasavanja bavi brojnim problemima – odbranom od poplava, sanacijom klizišta, unapređenjem sistema za uzbunjivanje, procenom ugroženosti u sistemu zaštite i spasavanja itd. Kao prioriteti Lokalno – operativnog plana za odbranu od poplava 2017. godine postavljeni su: uređenje slivova vodotokova i čišćenje Klenovca, Odajca, Vučačkog, Garskog, Brajkovačkog i Braljinskog potoka, Trmčarske reke, Koševskog kanala za atmosfersku vodu, te saniranje klizišta u Velikoj Kruševici i Velikom Krušincu.

10 <http://www.szbsks.net/>

Stavovi građana i građanki o ličnoj bezbednosti i bezbednosti u zajednici

Ispitivanjem stavova građana i građanki o ličnoj bezbednosti i bezbednosti u zajednici istraživački tim je došao do zaključka da građani u Kruševcu ne učestvuju redovno u istraživanjima, anketama ili debatama o bezbednosti te je poseban prostor i prilika da izraze stav o lokalnim bezbednosnim problemima nužan. Opšti utisak je da postoje brojni nagomilani problemi na lokalnom nivou, a da građani svoje nezadovoljstvo ili zabrinutost za pojedine društveno-bezbednosne probleme ne mogu da kanališu kroz institucije, to jest, na sistemski uređen način. Razlog za to je što postoji ogromno nepoverenje građana u državne institucije i lokalnu samoupravu. Organizovanje fokus grupa je pokazalo da su žene otvorenije u diskusije od muškaraca i spremnije da izraze svoje stavove o ličnoj bezbednosti i bezbednosti u zajednici.

Doživljaj lične sigurnosti

U prvom delu razgovora istraživački tim je nastojao da utvrdi kako ispitanici muškog i ženskog pola doživljavaju ličnu sigurnost i koji činioci utiču na ugrožavanje njihove sigurnosti. Na pitanje da li se osećaju sigurno u mestu u kojem žive, učesnice fokus grupe su navele da se sve manje osećaju sigurno u mestu u kojem žive a najviše su zabrinute za ličnu sigurnost zbog bahatog ponašanja lokalne vlasti i pojedinih državnih organa, kao i nemogućnosti da ostvare svoja prava u odnosu na organe javne uprave i lokalne samouprave. Ispitanice imaju utisak da bezbednost više nije javno dobro, nego da je privatizovana. To podrazumeva, prema njihovom mišljenju, da bezbednost ne uživaju svi građani jednako, već postaje privilegija rezervisana za pojedince koji se oslanjaju na privatno obezbeđenje, uživaju zaštitu policije i drugih organa bezbednosti ili gradskih moćnika. Na pitanje da li je Kruševac bezbedan grad, odgovor građanki je „kako za koga”, čime se potvrđuje prethodno pomenuta hipoteza o raslojavanju bezbednosti na privilegovane slojeve društva, odnosno građane koji su zaštićeni i “obične” građane koji se svakim danom osećaju nesigurnije. Prema mišljenju ispitanica u Kruševcu se uočava negativan trend centralizacije ukupne moći u vladajućoj političkoj eliti pa se obični građani osećaju nezaštićeno i nemoćno u odnosu na gradsku

vlast i državnu upravu. Pored ovog aspekta nebezbednosti, učesnice su pomenule da su izložene ličnoj nesigurnosti usled ekonomske nestabilnosti i gubitka posla. Prema njihovoj tvrdnji sada je oko 1/3 građana Kruševca zaposleno u odnosu na period pre 2000-te. Usled ekonomske ranjivosti, nezaposlenosti i egzistencijalnog straha, žene naglašavaju da su obični građani izloženi brojnim bezbednosnim rizicima, poput krađe, razbojništva i slično, kao i da su im nedostupne brojne službe.

Muškarci smatraju da se najviše osećaju nesigurno u javnom prostoru. Jedan od učesnika je ipak istakao da nema straha za ličnu sigurnost koji pominju žene, osim egzistencijalnog straha, zbog gubitka posla.

Bezbednosni problemi

Najveći problem u gradu, prema mišljenju učesnica fokus grupe, predstavljaju **povećanje kriminalnih grupa, međusobni obračuni i ubistva, kao i sprega kriminala i vlasti**. Učesnice imaju utisak da su se “vratile devedesete kada je Kruševac bio jedan od gradova poznat kao stecište mafije i kriminalaca poznatih na nacionalnom nivou”. Prema njihovim rečima u poslednje vreme su se intenzivirali kriminalni obračuni koji uključuju upotrebu vatrenog oružja a neretko se završavaju smrtnim ishodom. Ovo mišljenje dele i muškarci koji tvrde da se “puca sve redom, a da brojna ubistva ostaju nerazjašnjena”. Prema mišljenju građana “javna je tajna na kojim mestima se okupljaju kriminalci, a poznato je takođe da nose oružje”. Građani su bili svedoci toga da pojedini policijski službenici sede u društvu osoba za koje se zna da su vršili krivična dela ili se sumnja da su pripadnici određenih kriminalnih grupa. Prema njihovim rečima, često se u neposrednoj blizini ugostiteljskih objekata, koji su u posedu lokalnih kriminalaca, vrši distribucija lakih i teških droga ili se vrše druge nelegalne radnje. Građanke imaju utisak da su kriminalne grupe ojačale i da se na osnovu njihovog ponašanja može zaključiti da su zaštićeni. Učesnice su ovu tvrdnju ilustrovala jednim od brojnih primera koji su dobro poznati u Kruševcu. Prema njihovim rečima, građanima Kruševca je dobro poznat slučaj kada je jedan od lokalnih kriminalaca nekoliko sati držao ljude u jednom kafiću kao taoce dok je pištoljem pretio jednom od prisutnih. Policija u pomenutom slučaju nije reagovala, isti nije priveden niti je odgovarao pred nadležnim organima, već je slučaj na kraju postao urbana legenda koja se prepričava.

Narkomanija se opaža kao drugi najveći bezbednosni problem u Kruševcu. Učesnici obe grupe dele mišljenje da je promet različitih vrsta droga u poslednjih nekoliko godina u ekspanziji a da je upotreba drastično povećana. Razlog tome je što su različite vrste droga su postale lako dostupne i jeftine a sve više mladih je pod uticajem neke vrste droga. Jedan od učesnika je istakao da su “upotreba droge i kocka su u trendu, odnosno “IN”. Učesnice smatraju da se ovaj problem ne rešava pošto su kriminalističke grupe i dileri droge poznati policiji, tj. Upravi kriminalističke policije ali da je njihov pristup “da ih ne diraju, jer na taj način kontrolišu situaciju na terenu”.

Primetna je sve veća **nebezbednost u saobraćaju** zbog bahate vožnje. Bezbednosni rizik po živote građana pored vozača motornih vozila predstavljaju i motociklisti zbog

nepoštovanja saobraćajnih propisa, kao i vožnje u pešačkim zonama. Učesnici smatraju da policija u mnogim slučajevima kršenja saobraćajnih propisa ne reaguje, posebno ukoliko se radi o vozačima koji voze skupocene automobile. Pojedini učesnici su bili svedoci toga da policija nije ispisala prekršajnu prijavu ili naplatila kaznu vozačima luksuznih automobila za prekršaj u saobraćaju, dok je to učinila onim građanima koji ne vozi luksuzne automobile. “Ne smeju da zaustave čoveka u skupocenom automobilu i naplate mu kaznu za vožnju” tvrdi jedan od učesnika. Prema rečima učesnika, bilo je slučajeva u kojima su vozači automobila koji su napravili saobraćajni prekršaj pretili policajcima i prolazili nekažnjeno.

Nezavisno od ponašanja učesnika u saobraćaju, žene posebno zabrinjava to što je **bahato ponašanje** u društvu postalo standard. “Bahato ponašanje je postalo norma i model ponašanja koji se prenosi prvenstveno na mlade”, smatra jedna od učesnica. Kao deo problema se vidi i to što odgovor nadležnih institucija na bahata ponašanja sugrađana izostaje ili se neadekvatno sankcioniše, čime se, prema njihovom mišljenju, na posredan način odobrava i podstiče takav obrazac ponašanja u zajednici. Jedna od učesnica bila je svedokinja kada je u parku pas koji nije nosio zaštitnu masku napao jednu devojčicu. Policijski službenici koji su izašli na teren reagovali su na taj način što su se izvinjavali vlasniku psa. Drugi primer je da su pojedinci slavili slavu i rođenje deteta na sred trotoara, odnosno kružnog toga remeteći javni red i mir, i otežavajući kretanje drugih učesnika u saobraćaju. Policija nije reagovala u pomenu tim situacijama narušavanja javnog reda i mira, jer, kako navode učesnice, nije htela da se zameri slavljenicima koji su gradski moćnici.

Jedan od aspekata ljudske bezbednosti koji takođe zabrinjava građane je **zdravstvena bezbednost**. Građanke smatraju da se osećaju ugroženo svaki put kad odu kod lekara zbog nestručnosti medicinskog osoblja, korupcije, predugog čekanja na lečenje, prepisivanja lekova, neprijatnosti koje doživljavaju u zdravstvenim institucijama. “Ljudi strahuju za lični život ukoliko se obrate instituciji javnog zdravlja”, smatra jedna od učesnica. Žene i muškarci dele mišljenje da je u poslednjih nekoliko godina značajno narušeno mentalno zdravlje ljudi, da je broj osoba obolelih od raka u porastu, ali da se u javnosti o epidemiji karcinoma čuti, odnosno da se taj problem zataškava. Navode da je **bezbednost hrane i vode** takođe jedan od prikrivenih problema koji ugrožava javno zdravlje. Građani smatraju da se upotreba pesticida ne kontroliše redovno od nadležnih javnih institucija. Veliku odgovornost za zagađenje hrane, vode i zemljišta imaju građani pošto često nesavesno i proizvoljno upotrebljavaju pesticide, umesto na propisan način. Zabeležena su brojna trovanja hranom, kao na primer, slučaj da su uzgajivači jagoda prskali ovo voće antifrizom i potom ga prodavali građanima.

Pored navedenih, učesnici smatraju da su razbojništvo, odnosno provale i krađe u porastu kao posledica pada ekonomskog standarda. Smatraju da nema pravilnosti u tome šta se krađe, već se krađu različite stvari – alati, košnice, letina, kablovi itd.

Poverenje u institucije

Među svim učesnicima diskusije postoji duboko nepoverenje u rad državnih organa, poput policije, koji su ključni za njihovu bezbednost. Oni građani i građanke koji se osećaju bezbedno, smatraju da je glavni razlog za to što su sposobni da zaštite sebe, što poštuju zakon i žive u bezbednom kraju a ne zbog toga što državni organi rade dobro svoj posao.

Građanke ne veruju državnim organima, posebno policiji, jer smatraju da ih policija ne štiti. Većina učesnica u fokus grupi se obraćala policiji zbog prijave određenih nezakonitosti, rešavanja određenih problema, traženja zaštite i/ili ostvarivanje svojih prava. Na osnovu ličnog iskustva u komunikaciji i postupanju policije, građanke smatraju da policija ne vodi računa o stepenu ugroženosti života građana u konkretnim slučajevima, npr. prilikom krađe ili razbojništva, već o počinjenoj materijalnoj šteti. Ukoliko je materijalna šteta mala, praksa je da ne preduzimaju ništa. Jedna od učesnica izrazila je nezadovoljstvo radom policije prilikom prijave provale i upada u njenu kuću. Prema njenoj tvrdnji stav policije je bio neprimeren pošto su je “pitali zašto je uopšte došla da prijavi slučaj policiji”. Dalje, u istom slučaju policija nije sačinila zapisnik, niti tražila počinioca, čak su bili neprijatni u verbalnoj komunikaciji.

Učesnice smatraju da većina građana nema svest da je njihova dužnost da prijave policiji nepravilnosti ili kršenje zakona. Upitane da li znaju ko sve pruža bezbednost na lokalnom nivou, učesnice su odgovorile da znaju kome u zajednici mogu da prijave nelegalne radnje ili da se obrate u slučaju da se osećaju nesigurno, ali su u strahu da se obrate zvaničnim institucijama, jer kao što kaže jedna učesnica “ne znate ko je s kim u dogovoru pa ne znate kome da se obratite, jer možete da napravite sami sebi veću štetu, nego korist”. Jedna od učesnica kojoj je ukraden auto navela je da je postupak pred policijom i sudovima bio ponižavajući, jer je skoro bila dovedena u situaciju da se izvinjava što poseduje automobil.

Od institucija čijim radom su zadovoljne, pozitivan primer predstavlja rad lokalnog štaba za vandredne situacije. Učesnice su posebno zadovoljne reagovanjem štaba u toku poplava 2014, kao i u ekstremnim temperaturama kada su obezbedili hitnu pomoć koja je patrolirala gradom i cisterne vode. Praksa je da su cisterne obavezne tokom svakog javnog okupljanja. Nasuprot tome, učesnice smatraju da Savet za bezbednost Grada Kruševca postoji samo na papiru, jer njegov rad nije vidljiv niti je uticao na poboljšanje bezbednosti u gradu.

Muškarci su potvrdili postojanje ogromnog nepoverenja građana u rad organa državne uprave i lokalne samouprave. Pojedinci smatraju da bivaju obeshrabreni da prijave slučajeve razbojništva, krađa i provala, jer policija ne reaguje na njihove prijave. Stava su da policija ne tretira sve građane jednako i ne postupa u svim slučajevima isto. „Policija ne reaguje ako neko nije “njihov”, smatra jedan od učesnika. Ova tvrdnja je ilustrovana primerom, prema rečima jednog od učesnika, da policija nije reagovala u slučajevima provala desetak kuća “običnih” građana u određenom delu grada, sve dok nije obijena kuća za koju se ispostavilo da je u posedu sudije prekršajnog suda te je policija morala da izađe na uviđaj.

Svi su se složili da rad komunalne policije nije vidljiv, jer njeni pripadnici ne rešavaju probleme koji su u njihovoj nadležnosti. Inspekcija se opaža kao veoma korumpirana, a policija u stegama političara i kriminala. "Policija služi političarima i organizovanim kriminalnim grupama a ne građanima". Pravosuđe je najslabija karika u sistemu, prema mišljenju svih, jer je u praksi pravda spora ili nedostižna. Upitani kako postojeća situacija može da se promeni, jedan od odgovora glasi: "Sve može da se reši ako se hoće. Sve počinje od vrha." Drugi se zalažu za pooštavanje kaznene politike i uvođenje represivnih mera.

Na osnovu svega navedenog, može se izvesti zaključak da u suštini je najveća bezbednosna pretnja loš rad organa državne uprave i lokalne samouprave i nemogućnost da građani na institucionalan način reše svoje probleme.

Bezbednost višestruko marginalizovanih grupa

U okviru istraživanja želeli smo da ispitamo da li su određene društvene grupe ili kategorije građana posebno bezbednosno ugrožene i od kojih pretnji. Na osnovu rezultata sa fokus grupa uočava se bitna razlika u opažanju žena i muškaraca u pogledu bezbednosti pojedinih grupa. Razlika se ogleda u tome što žene u većini prepoznaju da su pojedine društvene grupe i kategorije građana u zajednici ugrožene. Učesnice navode da Romi, žene, kao i starije osobe predstavljaju najugroženije kategorije građana. Građanke su konstatovale da je u poslednjih nekoliko godina primetan porast rasizma i netrpeljivosti prema nevećinskom Romskom stanovništvu. Iako su predrasude i stereotipi prema Romima široko rasprostranjeni među građanima, kao glavni odgovorni za podsticanje rasizma i netrpeljivosti se vide lokalni funkcioneri, koji javnosti šalju rasističke poruke. Učesnice su navele da je u zajednici bila zapažena izjava jednog od istaknutih funkcionera lokalne samouprave prema Romima koji je saopštio da je "šteta što Hitler nije radio u tri smene". Lokalna vlast se takođe opaža kao odgovorna za izgradnju "zvučnog zida" oko romskog naselja. Učesnice smatraju da su netrpeljivost, predrasude i mržnja prema Romima postali naročito vidljivi, odnosno ogoljeni nakon podizanja "zvučnog zida" i reakcije običnih građana. Podizanje betonskog zida oko romskog naselja "Marko Orlović" u Kruševcu, prvog takve vrste u Srbiji, prema mišljenju žena, primer je rasizma, getoizacije i segregacije romske zajednice koji doprinosi umanjenoj lične sigurnosti Roma i Romkinja. Učesnice su istakle da su se brojne žene i ženske i romske organizacije iz tih razloga suprotstavile izgradnji zida. Istaknuto je i to da sumnja da je "izgradnja zida bila motivisana željom privatnih investitora da ne gledaju ruglo preko puta mesta gde je bila planirana izgradnja poslovnih objekata".

Pored Roma, žene se opažaju kao grupa čija je bezbednost posebno ugrožena u kontekstu partnerskog nasilja i nasilja u porodici. Učesnice smatraju da lokalna samouprava nema dovoljno razumevanja za ovaj problem i za finansiranje usluga za žene žrtve nasilja. Jedna od učesnica smatra da se ovo nerazumevanje problema i dominantno mišljenje prema ženama žrtvama nasilja može sažeti kroz izjavu funkcionera lokalne samouprave "Šta će ženama SOS telefon. Neka dođu lično kod mene. Ja imam ono što njima treba." Situacija se sporo i teško menja, po mišljenju gra-

đanki, zbog tradicionalnog viđenja uloge žene u društvu i porodici koju dodatno otežava uticaj Srpske pravoslavne crkve na privatni život građana, ali i javnu upravu. Sveprisutnost crkve u javnom životu se ogleda u tome da “ne postoji nijedan javni događaj bez učestvovanja sveštenika”.

Nasuprot mišljenju žena, muškarci nisu prepoznali da je bezbednost neke od društvenih grupa posebno ugrožena. Upitani da iznesu svoje mišljenje o “zvučnom zidu” većina učesnika fokus grupe na izgradnju ovog zida gledaju pozitivno dok su pojedinci bili uzdržani da javno iskažu svoje mišljenje. Mišljenje većine je da je izgradnja zida “super ideja i za njih [Rome] i za druge. Prezadovoljni su. Nije im smetalo [Romima]. Svi kriterijumi za izgradnju zida, bezbednosni i estetski, su zadovoljeni.” Iako je jedan od učesnika diskusije bio Rom iz romskog naselja “Marko Orlović”, njegovo viđenje situacije je izostalo, ali je postavio retoričko pitanje jednom od učesnika – Kako bi se ti osećao da ti sagrade zid ispred kuće?. Ovakav stav i reakcija nisu iznenađujući imajući na umu dominantni diskurs. Učesnici ne znaju sa sigurnošću šta je bio razlog za izgradnju zida – bezbednosni ili prikrivanje „Cigan-male”, ali sa sigurnošću mogu da potvrde da je većini građana smetalo to što pojedini Romi sede poluodeveni ispred svojih kuća koje su tik uz trotoar pa to gledaju žene i deca koje tuda prolaze. Pored toga, učesnici smatraju da je za građane bezbednosni rizik predstavljalo to što ponekad iz tog naselja izleću psi na ulicu.

Stavovi građana i građanki dopunjeni su podacima i informacijama iz publikacija organizacija civilnog društva koji upotpunjuju sliku o bezbednosti pojedinih društvenih grupa. Udruženje žena “Peščanik” u saradnji sa Mrežom žena Rasinskog okruga je u okviru projekta “Bezbedne žene – bezbedna zajednica”¹¹ sačinilo mapu bezbednosti žena u Rasinskom okrugu u martu 2017. koja ukazuje na to da su žene Rasinskog okruga kao bezbednosne prioritete navele smanjenje nasilja prema ženama, smanjenje siromaštva, smanjenje krupcije, smanjenje diskriminacije Romkinja, raseljenih i žena sa invaliditetom. Žene su još kao bezbednosne prioritete definisale osvetljavanje prigradskih mesta, suzbijanje preterane i laičke upotrebe pesticida, rad sa učesnicima rata i oduzimanje oružja, više autobuskih linija koje povezuju seoska naselja sa gradovima, zdravstvenu bezbednost žena sa ruralnog područja, rešavanje problema pasa lualica, prostitucije, te smanjenje nasilja u medijskim sadržajima.¹² Na osnovu utvrđenih problema i prioriteta definisane su preporuke upućene lokalnim upravama (videti sliku).

11 <https://www.udruzenjepescanik.org/10-projekti>

12 <http://krusevacgrad.rs/pescanik-i-mreza-zena-objavile-mapu-bezbednosti-i-zenskih-prava-u-rasinskom-okrugu/>

RASINSKI OKRUG

Rasinski okrug se nalazi u centralnom delu Srbije i
Ona ga opštine: Aleksandrovac, Brus, Vrnjarin, Trstenik,
Čičevac i Grad Kruševac

U Rasinskom okrugu živi 123.030 žena i
128.969 muškaraca
(pre popisa iz 2011. godine)

Službu podrške ženama u situaciji nasilja u Rasinskom okrugu:

- Pešćanik, 500 biskupa i Matice srpske/ostale

066 006006

ponedeljak - petak od 10 do 14.00 h

subotom od 11 do 14.00 h

- Komati ulica, servis, Kruševac

svetkom od 14 do 18.00 h

- Žena žena i kao žena, servis, Aleksandrovac

svetkom 12 do 14.00 h

Mreža žena NO² je mreža od lokalnih uprava:

- Podizanje Evropske pozicije o ravnopravnosti muškarca i žena na lokalnom nivou u Čičevcu i Aleksandrovu
- Osnivanje Saveta za bezbednost u Aleksandrovu
- Obezbeđivanje ginekološke prakse u Vrnjarinu i Trsteniku
 - Obezbeđivanje psihološke prakse u Vrnjarinu
 - Obezbeđivanje edukacije i pomoći za osiguranje proizvodnje za 10 poljoprivrednika u Aleksandrovu
 - Imenovanje osobe za saradnju sa OCD u Kruševcu
- Dodeljivanje javnog prostora i kancelarijale opreme i sredstava za edukacije u mrežu UŽ Kalopa, Brus
- Donošenje odluka o kvoti od minimum 30% za manje zastupljeni pol u Savetu Saveta za bezbednost
- Uključivanje predstavnika/ice OCD u Savet za bezbednost
 - Posebno uključivanje predstavnica OCD u rad Saveta za rodnu ravnopravnost po odluci o prihvatanju Članstva

Žene okruga o bezbednosnim prilikama:

- Smernice nasilja prema ženama
- Smernice o nasilju
- Rodna ostvarena politika
- Smernice diskriminacije Romkinja, Romkinji i žena sa invaliditetom
- Smernice korupcije i poštovanje zakona
- Osvetljenje prigradskih mesta
- Rešavanje problema preterane i loše upotrebe pesticida
- Rad sa ulaznicima rata i osvajanje sredstva ako ga imaju
- Mre autooblasti koje koje povezuju ruralne područja sa gradovima
- Zdravstvena bezbednost, posebno žena i ruralnih područja
- Rešavanje problema pasa lutalica
- Rešavanje problema prostitucije
- Smernice nasilja u medijama i sadržajima

¹ Mreža žena Rasinskog okruga čine udruženja žena ulica, Čičevac, Kalopa, Brus, Žena žena i kao žena, Aleksandrovac, Komati ulica, Kruševac, Rad za osiguranje osiguranja građana i građanki, Trstenik, udruženja ženskih grupa u Vrnjarinu i uključuju žene Pešćanik, Kruševac.

Mapa ženskih grupa štampana je uz podršku Mreže ORO-u u Srbiji i OMA fondacija

Za detaljnu Mapu koristite samo zvanične podatke dostupne od lokalnih uprava NO i dostupne na njihovim zvaničnim web prezentacijama

MAPA BEZBEDNOSTI ŽENA U RASINSKOM OKRUGU

mart 2017.

Br.	Prikazatelj ¹	Aleksandrovac	Brus	Vrnjarin	Kruševac	Trstenik	Čičevac
1.	Statut opštine/grada sadrži pojam rodna ravnopravnost ²	•					
2.	Podizanje Evropske pozicije o ravnopravnosti žena i muškarca na lokalnom nivou ³		•	•	•	•	
3.	Usvajanje Akcionog plana za rodnu ravnopravnost		•	•	•	•	•
4.	Osnivanje žene za rodnu ravnopravnost	•	•	•	•	•	•
5.	Ishodjenje novca iz budžeta za rad tela za rodnu ravnopravnost ⁴	•	•			•	
6.	Osnovan (ili doneta odluka o osnivanju) Savet za bezbednost				•		
7.	Predstavnica opštine / gradonačelnica				•		
8.	Zanimanje predstavnika/ice opštine / gradonačelnice/ice				•		
9.	Minimum 30% žena u opštinskom / gradskom veću ⁵				•		
10.	Predstavnica Skupštine opštine / grada				•		
11.	Žena na čelu udruženja žena u skupštini opštine / grada		•		•		•
12.	Specijalizovani usluge podrške ženama koje se pružaju nasilje	•					
13.	Redovno finansiranje specijalizovane usluge podrške ženama i budžeta grada						
14.	Povećan program podrške ženskom samozapošljavanju						
15.	Registrovana ženska grupa koja se bavi javnim zagovaranjem za osiguranje položaja žena	•	•		•		•
16.	Dodeljen javni prostor ženskoj grupi koja se bavi pravima žena	•					
17.	Multisektorski tim grada nasilja prema ženama	•	•				
18.	Doneta strategija / Plan sa borbu protiv nasilja u porodici	•	•				
19.	Doneta strategija / Plan za osiguranje položaja municipalnih grupa	•	•				
20.	Doneta javna ginekološka praksa	•	•	•	•	•	•
	Ukupno u procentima (%)	40%	40%	25%	65%	20%	25%

¹ Mrežom bodovi prikazani su u %

² U Statutu opštine Čičevac pominje se rodna ravnopravnost, ali samo kao termin, ne kao pojam.

³ Zanim za rodnu ravnopravnost Čičevac, posebno je prošao Skupštini opštine za podizanje Evropske pozicije o ravnopravnosti žena i muškarca na lokalnom nivou

⁴ Navedeno iz budžeta bilo je izvan budžeta, Trstenik i Čičevac iz budžeta grada za je reč, a gradonačelnice i gradonačelnika

⁵ Podaci na zvaničnim veb stranicama opštine u sastavu opštinskih veća: Aleksandrovac - 8 muškaraca, 1 žena; Brus - 5 muškaraca, 1 žena; Vrnjarin - 12 muškaraca, 1 žena; Čičevac - 11 muškaraca

⁶ Pešćanik - 12 muškaraca i 1 žena - ukupno 13; opštinski veća (ima 12 veća, od toga samo 8 žena (17,3%); Trstenik ima Kruševac (12) 7 muškaraca (49%) i 4 žena (30%)

Posebni aspekti bezbednosti

Posebni aspekti bezbednosti koji su ispitani tiču se izloženosti građana bilo kom obliku uznemiravanja, odnosno nasilja. Zabrinjavajuće je to što su svi anketirani građani iskusili neki oblik uznemiravanja. U protekle dve godine građani su bili najviše izloženi verbalnom (komentari, uvrede, zvižduci itd) i vizuelnom (zurenje) uznemiravanju kome su bili izloženi najviše na ulici, tj. javnom prostoru. Neki od anketiranih su naveli da su bili seksualno uznemiravani i uhođeni, a jedan ispitanik je imao iskustvo nasilnog fizičkog napada. Navodeći da su bili izloženi tri i više puta ovakvoj vrsti uznemiravanja govori o učestalosti ovog problema. Uznemiravanje građana, koje se najviše događa u toku dana u javnom prostoru, predstavlja problem koji prolazi neopaženo u javnosti i o njemu se ne govori često, jer se ne evidentira. Građani različite oblike uznemiravanja ne prijavljuju nadležnim organima, jer navode da njihov slučaj nije dovoljno ozbiljan da bi ga prijavili ili smatraju da državni organi ne bi preduzeli ništa povodom toga.

Žene, mir i bezbednost

Bezbednost zajednice može se ostvariti samo ukoliko se promoviše učestvovanje svi građana u životu zajednice, što podrazumeva uključivanja žena i ženskih udruženja u utvrđivanje bezbednosnih prioriteta u lokalnoj zajednici. U kontekstu sprovođenja Nacionalnog akcionog plana za primenu Rezolucije 1325 na lokalnom nivou istraživački tim je pripremio dodatni set pitanja o zastupljenosti žena u telima i organima lokalne samouprave i državne uprave koji se bave bezbednošću (policiji i vojsci), njihovom zastupljenošću u procesima koji se tiču mira, kao i pitanjima u vezi sa postkonfliktnim nasleđem. Potrebno je istaći da su učesnice fokus grupe zbog delovanja ženskih organizacija u Kruševcu bile upućene u sadržaj Rezolucije 1325 i nacionalnog akcionog plana, nasuprot muškarcima.

Žene i muškarci su saglasni da je potrebno da više žena učestvuje u organima i telima lokalne samouprave koja su nadležna za odlučivanje o bezbednosti a isto stanovište dele kada je reč o povećanju zastupljenosti žena u policiji. Postoji slaganje i u tome da više žena treba da učestvuje u rešavanju konflikata i mirovnim procesima, kao i tzv. dijalogu između Beograda i Prištine. Nasuprot tome, mišljenje većine ispitanika oba pola je veće učestvovanje žena u vojsci nije potrebno.

Razlike u stavovima žena i muškaraca se ne opažaju kod ocene da je država dovoljno učinila na otkrivanju, hapšenju i procesuiranju učinilaca ratnih zločina koji se nalaze na teritoriji Srbije, uključujući tu i izvršioce zločina protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. Ispitanici smatraju da država nije dovoljno učinila na otkrivanju, hapšenju i procesuiranju ratnih zločinaca koji se nalaze na teritoriji Srbije. U kontekstu rodno zasnovanog nasilja u konfliktu muškarci i žene su saglasni da Tužilaštvo za ratne zločine treba da obrati posebnu pažnju na procesuiranje učini-

laca zločina silovanja u ratu, kao i da ženama žrtvama nasilja tokom ratova na prostoru bivše Jugoslavije treba omogućiti reparacije. Mišljenja su identična kada je reč o predaji vatrenog oružja koje je ostalo nakon rata u posedu građana Srbije i ulogam nadležnih organa u tom procesu. Ispitanice smatraju da građani treba da predaju vatreno oružje koje je ostalo u njihovom posedu, kao i da državni organi nisu preduzeli dovoljno mera kako bi oduzeli ili prikupili ilegalno oružje u posedu građana Srbije.

Podaci institucija o opštem stanju kriminaliteta

Na osnovu odgovora Višeg suda u Kruševcu najzastupljenija krivična dela prema osuđujućim presudama iz 2016. i 2017. godine na području grada su neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga (krivično delo iz člana 246, stav 1 Krivičnog zakonika), zatim ubistvo (čl. 113 KZ), nasilničko ponašanje (čl. 344 KZ) i nesavestan rad u privednom poslovanju (čl. 234 KZ). Ostala zastupljena krivična dela tokom 2017. pored navedenih dela su teško ubistvo, razbojništvo, teška dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja i pomoć učiniocu posle izvršenog krivičnog dela (Viši sud u Kruševcu, 28.08.2017). Odgovor Višeg javnog tužilaštva (VJT) nam pruža drugačiji uvid u istu problematiku. Najzastupljenija krivična dela prema Višem javnom tužilaštvu u 2016. i 2017. godini su nasilje u porodici, nedavanje izdržavanja, krađa, teška krađa, ugrožavanje sigurnosti, ugrožavanje javnog saobraćaja, laka telesna povreda, neovlašćeno držanje opojnih droga i poreska utaja. Tužilaštvo ne poseduje podatke o broju žrtava, ali imajući u vidu strukturu najzastupljenijih krivičnih dela, to su svakako žene i deca, kao i starije osobe (Više javno tužilaštvo, 25.08.2017). Razlike u podacima o strukturi krivičnih dela tužilaštva i sudova mogu se tumačiti da je bilo mnogo više osoba protiv kojih se vodila istraga, ali da nisu bili predmet osude. Ne može sa sigurnošću tvrditi iz kojih razloga okrivljena lica u slučajevima nasilja u porodici, krađe i drugih dela nisu osuđena, jer nam nedostaje uvid u razloge za obustavljanje istrage i oslobađanja krivice. Međutim, ono što se na osnovu dosadašnjeg rada tužilaštva i sudova može pretpostaviti jeste da neki od razloga mogu da budu loš rad tužilaštva (npr. loše prikupljeni dokazi i loše obrazložena optužba), kao i vrednosti i stav sudova i sudija, koji su oslobađali okrivljene u graničnim slučajevima. Ostali smo uskraćeni za podatke Policijske uprave Grada Kruševca i nekih drugih državnih organa koji bi mogli da doprinesu analizi. Ipak, na osnovu dostupnih podataka može se zaključiti da se perspektiva građana u velikoj meri poklapa sa zvaničnim podacima.

U odnosu na posmatrani period, 2016. i 2017. godinu, podaci Republičkog zavoda za statistiku o strukturi krivičnih dela u 2015. na teritoriji grada Kruševca ukazuju na to da je bilo najviše krivičnih dela protiv imovine, bezbednosti u saobraćaju, zdravlja ljudi, kao i života i tela.

Tabelarni prikaz pravosnažno osuđenih punoletnih i maloletnih lica, prema mestu izvršenja krivičnog dela i krivičnom delu, 2015.

Region	Punoletna lica						Maloletna lica		
	svega	Krivična dela protiv					svega	Krivična dela protiv	
		života i tela	imovine	zdravlja ljudi	bez. javnog saobraćaja	pravnog saobraćaja		života i tela	imovine
Rasinska oblast	1515	123	487	88	128	55	54	4	39
Kruševac	678	42	261	55	56	19	39	2	31
Aleksandrovac	192	20	69	7	12	6	6	1	4
Brus	172	13	38	5	12	5	2	-	1
Varvarin	118	7	33	6	7	10	4	-	3
Trstenik	310	37	76	13	34	11	3	1	-
Ćićevac	45	4	10	2	7	4	-	-	-

Slučaj “Zvučni zid”

Betonski zid dug 120 metara i visok dva metra oko naselja “Marko Orlović”, u naselju Kolonija u Kruševcu, u kojem živi preko dve hiljade Roma, podignut je 10. novembra 2016. godine. Naselje se nalazi između dva kružna toga udaljena oko 200 metara a glavni razlog za izgradnju navodi se bezbednost i zaštita od buke. Povodom podizanja zida od državnih organa oglasili su se Zaštitnik građana, a potom Poverenik za zaštitu ravnopravnosti. Zaštitnik građana je sačinio poseban izveštaj u vezi sa u vezi sa podizanjem betonskog zida oko romskog naselja “Marko Orlović”¹³ u kojem se navodi da je vrsta zaštitnog zida kakav je postavljen pored naselja “Marko Orlović” novina, ne samo za Kruševac već i za Srbiju. Zaštitnik građana je u toku postupka pokušao da utvrdi zbog čega je zid postavljen samo duž romskog naselja, kao i zašto je doneta odluka da se postavi betonski zid, a ne ograde kakve postoje na drugim državnim putevima, ukoliko je stvarno razlog njegovog podizanja zaštita od buke, kao i to koji su to parametri uzeti u obzir ako je namena zida bezbednost.

Postupak Zaštitnika građana ukazao je na to da nije bila jasna uloga lokalne samouprave, da nije bilo moguće nedvosmisleno utvrditi, ni nakon sprovedene kontrole, ko je inicirao ili doneo odluku da se postavi betonski zid. U posebnom Izveštaju Zaštitnik građana je naveo da na osnovu prikupljenih podataka i dokumenata, nije bilo moguće utvrditi da je namera podizanja ovog zida bezbednost građana i/ili zvučna izolaci-

13 Poseban izveštaj u vezi sa podizanjem betonskog zida oko romskog naselja „Marko Orlović“ u Kruševcu, 12. april 2017, <http://www.ombudsman.rs/index.php/izvestaji/posebni-izvestaji/5230-p-s-b-n-izv-sh-u-v-zi-s-p-diz-nj-b-ns-g-zid-r-s-g-n-s-lj-r-rl-vic-u-rush-vcu>

ja, niti da se one mogu postići samo podizanjem baš ovakvog zida. Zakonska procedura, kako piše, jeste poštovana, ali pri pokretanju inicijative za podizanje zida, kao i pri izradi projekta, ne postoji obaveza uvažavanja činjenice postojanja romskog naselja oko koga se zid podiže. Da je to uvaženo moglo bi se sprečiti da podizanjem zida namera lokalne samouprave bude da se romsko naselje „sakrije“, a da se odluka o njegovom podizanju oko romskog naselja obrazlaže brigom o građanima, bezbednošću ili zaštitom od buke.

U Izveštaju Zaštitnika je konstatovano da je Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture prilikom overe tehničke dokumentacije, pre početka izvođenja radova i u konkretnom slučaju, pre podizanja samog zida, nadležno da utvrdi samo da li je tehnička dokumentacija izrađena u skladu sa zakonom, tehničkim propisima i standardima, što je u ovom slučaju i učinjeno. Međutim, Zakonom nije propisano da pokretanje inicijative i sam zahtev uz tehničku dokumentaciju, treba da sadrži i podatak o tome da li se radi o zidu koji se podiže oko romskog naselja. Zaštitnik napominje da to Ministarstvo ima značajnu ulogu u sprovođenju nove Strategije za socijalno uključivanje Roma i Romkinja. U skladu sa obavezama koje proističu iz Strategije potpredsednica Vlade i ministarka tog ministarstva određena je da u ime Vlade koordinira rad državnih organa, kao i organa jedinica lokalnih samouprava i javnih preduzeća u vezi sa unapređenjem položaja Roma i Romkinja. Iako u postupku kontrole Zaštitnik građana nije utvrdio nezakonitost u radu organa uprave, u zaključku Izveštaja piše da pomenuto Ministarstvo treba da razmotri činjenice na osnovu kojih su nadležne službe Grada Kruševca pokrenule inicijativu o podizanju zid oko naselja „Marko Orlović“ i da na osnovu toga sagleda opravdanost njegove izgradnje, te da se preduzmu mere da bi se sprečila takva pojava u budućnosti.

Zaštitnik građana je, kako piše u Izveštaju, od Gradske uprave Kruševac tražio da se dostave informacije u vezi sa zidom, ali dostavljeni odgovor je imao samo obaveštenje da se radi o državnom putu prvog reda, da je postupanje u konkretnoj stvari u nadležnosti Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, odnosno nije sadržao bilo kakve dodatne informacije o postupanju lokalne samouprave i o tome ko je doneo odluku da se naselje ogradi betonskim zidom, zbog čega su sva bitna i sporna pitanja ostala nerazjašnjena. Tokom neposrednog razgovora, koji je, kako je navedeno, usledio, predstavnici Gradske uprave isticali su da od Gradske uprave nije bilo „formalnih“ inicijativa da se postavi zid, kao ni instrukcija o tome kakva vrsta zida će se postaviti. Sagovornici su bili veoma iznenađeni kada im je predložen akt koji je potpisao gradonačelnik, a kojim je odgovoreno na zahtev JP „Putevi Srbije“ i dostavljena kopija pisanih saglasnosti stanovnika „Marko Orlović“ za postavljanje zida.

Prema informacijama dobijenim od JP „Putevi Srbije“ ovakav zaštitni zid je prvi put sagrađen u Srbiji, ali predstavnici tog preduzeća su istakli da nemaju saznanja zašto se kruševačka Direkcija za izgradnju opredelila za tu vrstu zaštitnog zida, ali da pretpostavljaju da je to zbog toga što je on dugotrajniji i manje podložan oštećenjima. Zaštitnih građana je, prema podacima prikupljenim u nadzoru nad radom „Puteva Srbija“, utvrdio da je Direkcija pripremila projekat izgradnje zida i elektronski ga dostavila „Putevima Srbije“, kao nadležnom za održavanje državnih puteva prvog reda. Za podizanje zida izdata je Potvrda o prijemu tehničke dokumentacije od Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, potvrda lokalne samouprave o rešenim imovinsko-pravnim odnosima, saglasnost članova Mesnog odbora,

koju je pribavila lokalna samouprava, za koju inače ne postoji obaveza pribavljanja. Zaštitni zid je sastavni deo projekta o izgradnji kružnog toka, a na pitanje Zaštitnika građana da li je to redovna procedura prilikom izgradnje kružnih tokova u "Putevima Srbije" odgovoreno je da je podizanje zaštitnih zidova kao zaštite od buke novina koja se sprovodi u prethodnih godinu dana, te da je u pitanju zid radi zaštite od buke, ali i zbog bezbednosti samih stanovnika naselja.

S obzirom da su se u medijima pojavile informacije da je motiv podizanja zida izgradnja komercijalnog kompleksa preko puta romskog naselja, Zaštitnik građana od Gradske uprave zatražio dodatno pojašnjenje. Iz Gradske uprave delimično su i potvrdili ove navode, odnosno da je na tom zemljištu predviđena gradnja stambene i komercijalne jedinice. Iako je Zaštitnik građana blagovremeno zatražio sastanak sa predstavnicima Gradske uprave, sastanku nije prisustvovao predstavnik Direkcije za urbanizam i izgradnju. Predstavnici Gradske uprave tada su kazali da „betonski zid zajedno sa državnim putem i kružnim tokom čini celinu i da nije izgrađen kao samostalna građevina“, kao i da je izgrađen u okviru projekta revitalizacije saobraćajnice, da je to veoma frekventan državni put te da je funkcija betonskog zida pre svega zvučna izolacija, ali da ima i značajnu bezbednosnu ulogu.

Pored Zaštitnika građana, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je u slučaju zida podnela tužbu Višem sudu u Kruševcu, međutim, ishod postupka nam nije poznat.

Ovaj slučaj naišao je na snažno protivljenje brojnih udruženja građana i bio zabeležen u različitim medijima. Brojni tekstovi su objavljeni u dnevnim i nedeljnim štampanim i elektronskim novinama, kao i na internet portalima povodom podizanja betonskog zida oko romskog naselja u Kruševcu. Usled ograničenog vremena da uradimo temeljnu analizu svih objavljenih članaka, spomenućemo sadržaj teksta jednog od građana Kruševca koji je objavljen neposredno po izgradnji zida. Autor teksta "Zid" (Peščanik, 10.11.2016) Nikola Čupas navodi da je ovo prvi segregacijski zid u istoriji Kruševca.¹⁴ Autor smatra da je izgradnja zida umanjila bezbednost Roma koji žive u naselju. "Pri njegovoj gradnji se nije vodilo računa o tome da u ovom romskom naselju ima starih i bolesnih ljudi kojima je često neophodna usluga Hitne pomoći. Zid je podignut tako da otežava pristup medicinskim vozilima. Domaćinstva čija su dvorišta do zida izgubila su prolaz za svoja kola i sada ih parkiraju na ulici. U slučaju izbijanja požara, zid je velika prepreka vatrogasnim vozilima itd." Pravi razlog ovog zvučnog izolovanja nije briga za dobrobit jedne siromašne i diskriminisane nacionalne manjine, već se zemljište preko puta romskog naselja Marko Orlović "u urbanističkim planovima predstavlja kao perspektivni investicioni prostor - pravi kruševački Beograd na vodi". Podmetanje zvučne izolacije kao glavne uloge ovog zida je prvi korak u sprovođenju pacifikacije stanovništva, sa ciljem centrifikacije ovog dela grada. U tom novom, modernom i urbanom delu grada planirana je izgradnja marketa iz dugo obećavanog lanca Lidl, još jednog tržnog centra i novog stambenog naselja u kojem će "privilegovani građani, koji diktiraju finansijske i estetske standarde življenja. Zato treba ukloniti ruglo i prljavštinu siromašne manjine, ili je barem odvojiti zidom od većine, da je ne gledaju".

¹⁴ <http://pescanik.net/zid-2/>

Zaključak

Bezbednost je jedno od osnovnih ljudskih prava koja bitno utiče na kvalitet života ljudi. Međutim, o njoj se malo razgovara u lokalnim sredinama, jer i dalje vlada elitistički pristup promišljanju i praktikovanju bezbednosti čime se bitno zanemaruje perspektiva žena i muškaraca, odnosno građana o ličnoj bezbednosti i bezbednosnim problemima u zajednici. Bezbednost se ne opaža kao pravo ili dobro koje uživaju svi građani u Kruševcu podjednako. Razlog tome je što se uočava negativan trend privatizacije bezbednosti koji vodi ka tome da bezbednost postaje pravo privilegovanih a ne svih građana. Drugo, određene društvene grupe i kategorije građana suočavaju se sa hroničnim manjkom lične sigurnosti što opažaju jedino žene, koje se i same suočavaju sa bezbednosnim problemima bitno različitim nego muškarci.

Postoje brojni nagomilani bezbednosni problemi u Kruševcu, ali se kao najveća bezbednosna pretnja opaža loš rad organa državne uprave i lokalne samouprave i nemogućnost da građani na institucionalan način reše svoje probleme. Opša atmosfera je da nema vladavine prava i duha zakona, već prava jačeg i da se problemi rešavaju vaninstitucionalno što doprinosi osećaju straha i nemoći građana u odnosu na aparat sile i lokalnu vlast i pojačava njihovu nesigurnost. Pored toga, postojeća situacija utiče na ogromno nepoverenje građana u državne institucije i lokalnu samoupravu. Policija i druge službe se ne doživljavaju kao servisi građana, već u službi politike, organizovanog kriminala i pod uticajem korupcije što predstavlja korak unazad. Posebno imajući u vidu to da je u proteklih sedamnaest godina u Srbiji uloženo mnogo ljudskih, materijalnih i finansijskih resursa u reformu sektora bezbednosti kako bi se represivni aparat sile "približio" građanima.

Bezbednost u zajednici podrazumeva aktivno učestvovanje različitih državnih i nedržavnih aktera, koji zajednički rade na prevenciji kriminala i nasilja, kao i na poboljšanju kvaliteta ljudskog života. Stoga je, za poboljšanje stanja bezbednosti u Kruševcu od značaja međusektorska saradnja organa državne i lokalne samouprave, uključivanje građana, a posebno žena u rešavanje bezbednosnih problema kroz rad saveta i tela koja se staraju o bezbednosti, za šta postoji ogromna građanska podrška.

Preporuke

Potrebno je da lokalna samouprava organizuje javnu raspravu o ličnoj i lokalnoj bezbednosti i u nju uključi građane i njihova udruženja kako bi mogli direktno da iznesu stavove o sopstvenoj bezbednosti i bezbednosti u zajednici.

Potrebno je da tela i organi lokalne samouprave kontinuirano prikuplju podatke, te da se sprovode istraživanja i analize o stanju bezbednosti u zajednici, a posebno o razlozima zbog kojih se žene i muškarci osećaju nesigurno u sredini u kojoj žive.

Potrebno je da Savet za bezbednost grada Kruševca poveća vidljivost svog rada u zajednici, zatim da usvoji svoj strateški plan i sprovede mere za prevenciju kriminaliteta i uvećanje bezbednosti u zajednici. Prilikom osmišljavanja plana i mera u obzir treba da bude uzeto i to, da li su pojedine društvene grupe više izložene nekim pretnjama.

Potrebno je da se udruženja građana uključe u radna tela Saveta za bezbednost ili drugih saveta koja se bave unapređenjem bezbednosti u lokalnoj zajednici.

Potrebno je, u skladu sa Strategijom policije u zajednici, unaprediti međusektorsku saradnju i komunikaciju između lokalne samouprave, državnih organa nadležnih za bezbednost i udruženja građana čime bi se osigurao koordinisan i sistemski odgovor lokalne zajednice na bezbednosne probleme.

Aurelija Đan i Saša Đorđević, Mapa puta do veće bezbednosti u lokalnoj zajednici. Stalna konferencija gradova i opština i Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2016.

Gorana Odanović i Maja Bjeloš. Bezbednost i rodna ravnopravnost na lokalnom nivou. Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2012.

Jelena Šapić i Filip Stojanović. Civilno društvo i institucije na istom zadatku: Mogućnosti za unapređenje ljudske bezbednosti u lokalnim zajednicama, Centar za istraživanje javnih politika, 2017.

Saša Đorđević i Gorana Radovanović, Partnerstvo za bezbedne zajednice, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2014.

Republički zavod za statistiku, Opštine i regioni u Srbiji, Pravosuđe, 2016.

Zaštitnik građana. Poseban izveštaj u vezi sa podizanjem betonskog zida oko romskog naselja „Marko Orlović“ u Kruševcu, Zaštitnik građana, Beograd, 12. april 2017.

Odgovor Osnovnog javnog tužilaštva u Kruševcu od 25.08.2017. godine na upit Beogradskog centra za bezbednosnu politiku.

Odgovor Višeg suda u Kruševcu od 25.8.2017. godine na upit Beogradskog centra za bezbednosnu politiku.

